

Відповідаючи на це питання, ми хотіли б послатися на академіка Імре Сабо (Угорщина), який, говорячи про різний підхід дослідників до проблеми застосування права, відмітив як недолік ту обставину, що деякі з них "...залишають поза увагою той зв'язок, який існує між абстрактно вираженим в нормі суспільним відношенням і конкретним випадком. При застосуванні права мова йде про співвідношення одиничного суспільного відношення (ситуації) до вираженого в нормі генералізованого (загального – Р.К.) суспільного відношення. Рішення полягає у встановленні того, чи відповідає те чи інше окреме суспільне відношення загальному, закріпленому в нормі”⁷.

Угорський вчений акцентує увагу на тому положенні, що централізована норма права представляє собою узагальнений вираз характерних ознак і рис, які повторюються в масі одиничних (індивідуальних) відносин даного виду і тому, вочевидь, функціонування останніх має відбутися в рамках даного централізованого припису. Саме цим досягається важлива соціальна ціль права: забезпечити, щоб кожне конкретне суспільне відношення, яке вимагає правової регламентації, відповідало тим загальним закономірностям руху певного виду суспільних відносин, у розвитку яких зацікавлене суспільство в цілому.

Ще раз підкреслимо, що при застосуванні централізованої (загальної) норми до індивідуальних відносин жодної конкретизації цієї норми не відбувається, бо при будь-якому варіанті поведінки, яка обирається учасниками індивідуального суспільного відношення в рамках загальної норми, продовжує діяти це загальне правило.

Отже, поняття конкретизації в праві пов'язується нами лише з нормотворчим процесом, коли на основі більш загальної норми права приймається нова правова норма. Слід при цьому зауважити, що централізовану (загальну) правову норму не можна конкретизувати в локальну або місцеву норму, якщо можливість такої конкретизації не закладена в самій цій загальній нормі.

¹ Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении. - М., 1974. - С. 107.

² Алексеев С.С. Социальная ценность права в советском обществе. - М., 1971. - С. 126.

³ Недбайло П.Є. Применение советских правовых норм. - М., 1974. - С. 153.

⁴ Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении. - М., 1974. - С. 98.

⁵ Иванов С.А. Трудовое право и научно-технический прогресс. - Л., 1974. - С.22.

⁶ Черданцев А.Ф. Применение советского права. - Свердловск, 1974. - С. 35.

⁷ Сабо Имре. Основы теории права. - М., 1974. - С.122.

Стефанчук Р.О.,

завідувач кафедри цивільно-правових

дисциплін ХІУП, кандидат юридичних наук

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВНИЧОЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Стрімкий розвиток науково-технічного прогресу, зокрема всесвітньої комп'ютерної мережі Internet, системи електронних та телекомунікаційних технологій все більше впливає на організацію суспільного життя, охоплюючи навіть його найконсервативніші галузі, зокрема освітню діяльність. Це віднаходить своє відображення у виникненні та поширенні нової форми освітньої діяльності – дистанційної освіти. Безперечно, що для країн розвинутої економіки, у яких наявність якісних електронних засобів комунікацій стало нормою (потребою) життя, поняття дистанційної освіти (distance education) міцно вкоренилось в галузі освіти населення. Так, наприклад, у США, Австралії, країнах Західної Європи переважна більшість осіб здобуває свою освіту саме дистанційним методом.

Що ж стосується України, то слід відмітити, що в нас вирішення даного питання знаходиться на зародковому етапі. Першим кроком у його вирішенні на нормативному рівні стали прийняття Законів України “Про Національну програму інформатизації”¹ та “Про вищу освіту”², постанови Верховної Ради України “Про затвердження Національної програми інформатизації на 2000-2002 роки”³ та наказу Міністерства освіти і науки України “Про створення Українського центру дистанційної освіти”⁴. Проте дані нормативні акти є лише концептуальними правовими засадами врегулювання цієї форми освіти та потребують подальшої більш детальної регламентації.

Що стосується взагалі поняття “дистанційна освіта”, то в Україні це чомусь розуміється здебільшого як заміник чи один з різновидів заочної форми освіти. При цьому таке бачення закріплене і на нормативному рівні. Так, зокрема ст. 42 Закону України “Про вищу освіту” однією з форм навчання у вищих навчальних закладах визнається дистанційна освіта без усіляких диференційованих ознак від заочної форми.

Проте такий підхід нам вбачається неправильним. Так, безперечно, що визначальними рисами дистанційної освіти є відмежованість (переважно територіальна) особи, що навчається, від навчального закладу та здійснення освітнього процесу здебільшого шляхом самоосвіти у час, що зручний для особи, яка навчається. Однак ніхто не буде заперечувати і той факт, що навчаючись на денній (очній) формі, студент, маючи у наявності необхідні для цього технічні засоби, може продовжувати здійснювати своє навчання, контролювати свою успішність, провести зріз власних знань у періоди, коли він фактично не здатен безпосередньо навчатись стаціонарно (хвороба, канікули, академічна відпустка). Ось чому “дистанційна освіта” нами розуміється як можливість, незалежно від форми навчання, здобувати освіту шляхом відвідування лекційних, семінарських, практичних та лабораторних занять, здійснення самопідготовки, стартового, поточного, рубіжного та кінцевого контролю (тестування, тренінги, віртуальні тренажери, складання рейтингів знань, підсумковий аналіз, заліки, іспити), користуватись віртуальними класами, лабораторіями, бібліотеками, навчально-інформаційними аудіо- та відео матеріалами, базами даних з віддаленим доступом тощо, опосередковано через використання електронних та телекомунікаційних технологій, у зручний для особи, що навчається, час, зручному місці та темпі навчання.

Аналізуючи сучасний стан дистанційної освіти в Україні, слід відмітити, що позитивним кроком до вирішення цього питання стало створення Українського центру дистанційної освіти як структурного підрозділу Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”, на який, зокрема, покладено цілу низку завдань: розробка концепції дистанційної освіти в Україні; розробка проєктів нормативно-правової бази функціонування дистанційної освіти; розробка та апробація засобів навчально-методичного забезпечення дистанційної освіти; вироблення механізму використання електронних та телекомунікаційних засобів у реалізації дистанційної освіти; проведення експертної роботи з оцінки організації дистанційної освіти та засобів навчально-методичного забезпечення; координація діяльності вищих навчальних закладів освіти України в напрямку організації та здійснення дистанційної освіти; забезпечення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців за дистанційною формою освіти.

Проте, досліджуючи питання дистанційної освіти, хотілося б спинитись саме на юридичній дистанційній освіті. Блукаючи тенетами Internet ми дійшли висновку, що на сьогодні жоден (!) вищий навчальний заклад не лише в Україні, а й на території країн СНД не здійснює повноцінного дистанційного навчання зі спеціальності “правознавство”. Звичайно, деякі навчальні заклади (Пермський державний університет, Владивостоцький державний університет економіки та сервісу та деякі інші) мають певні напрацювання з окремих правових дисциплін, однак визнати їх за повноцінне, якісне та системне юридичне дистанційне навчання, на нашу думку, є передчасним.

Виникає питання, чому юридична наука нехтує таким видом освітньої діяльності? Чому провідні “мекки” юридичної думки (Московський державний університет ім. М.В.Ломоносова, Санкт-петербурзький державний університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого) не відводять даному питанню належної уваги і віддають вирішення цього питання на поталу менш іменитим, проте більш мобільним вищим навчальним закладам? Для відповіді на це питання слід проаналізувати позитивні та негативні сторони такого явища, яким є юридична дистанційна освіта.

До позитивних аспектів юридичної дистанційної освіти, на нашу думку, потрібно віднести:

1) Можливість здобуття освіти особами, які за тих чи інших обставин (зайнятість, територіальна віддаленість, фізичні вади, строкова служба в збройних силах, перебування у місцях позбавлення волі) не в змозі отримати її іншим способом, що забезпечує рівність у реалізації конституційного права на освіту.

2) Можливість здобуття освіти без відриву від виробництва, служби, місця проживання, а також здобуття одночасно декількох освіт у різних навчальних закладах.

3) Можливість здобуття освіти у зручний для студента час, у зручному місці та в зручному темпі навчання.

4) Можливість формування із набору незалежних навчальних курсів (модулів) оптимальний індивідуальний або груповий план навчання.

5) Можливість одночасного спілкування студентів з викладачами та між собою не залежно від місця їх перебування та часу входження у інформаційну та телекомунікаційну мережу.

6) Можливість використання найсучасніших досягнень інформаційних та телекомунікаційних технологій в освітньому процесі.

7) Можливість ефективного використання викладацького складу, навчальних площ, технічних та транспортних засобів.

8) Можливість використання (при розробці електронних версій підручників, лекційних, семінарських, практичних та лабораторних занять, тестових програм, консультацій) безмежних можливостей мультимедії, анімації, дизайну та режисури, чим урізноманітнити навчальний процес та полегшити сприйняття матеріалу.

9) Можливість самоконтролю рівня знань та корекції учбово-пізнавальної діяльності для виявлення та усунення прогалин у знаннях.

10) Можливість підвищити рівень об’єктивізму при оцінюванні знань.

Проте, як і будь-яке явище, яке оцінюється діалектично, дистанційна освіта наділена і певними негативними аспектами, до яких ми б віднесли:

1) Відсутність досконалої нормативної бази існування і розвитку дистанційної освіти, що нівелює її загальнодержавне значення і зводить його до корпоративних інтересів окремих груп осіб, які інколи можуть бути і не зовсім компетентними в тій чи іншій галузі.

2) Фактична відсутність вітчизняних розробок кваліфікованих засобів навчально-методичного забезпечення дистанційної освіти (електронних підручників та книг, тестів та віртуальних тренажерів тощо) з юридичних спеціальностей.

3) Втрачається фактичне (безпосереднє) спілкування з викладачем, яке в окремих випадках відіграє визначальну роль в освітньому процесі.

4) Низький рівень комп’ютеризації вищих навчальних закладів.

5) Низька швидкість зв’язку телефонної мережі, що унеможливорює застосування сучасних технологій.

6) Тісний зв’язок з наявністю у особи відповідних технологічних засобів (комп’ютер, модемний зв’язок, можливість користування Internet), що на сьогодні в Україні є все ж таки досить дорогим.

7) Відсутність у фахівців з правознавства, в переважній більшості, елементарних знань комп'ютерної грамотності.

8) Складність у забезпеченні гармонійної співпраці фахівців у галузі юриспруденції та фахівців комп'ютерних технологій.

9) Можливість отримання ефекту виключно у традиційно популярних вищих навчальних закладах, вступ до яких завжди вважався почесним, тоді як інші навчальні заклади будуть обійдені увагою студентів (споживачів).

10) Досить велика питома вага самоконтролю за власними знаннями, що ускладнює здобуття освіти для осіб, які не звикли (нездатні) до самостійної роботи і потребують постійного спрямування та підтримки збоку.

11) Переважне застосування даного виду освіти здебільшого до точних наук, де більш простіше можна вирахувати методику викладання та визначення рівня знань.

12) Не налагоджений контроль за рівнем знань, що може перетворити дистанційну освіту на ремісництво, і виробити таке суспільне відношення до неї, яке, на жаль, вже склалось щодо заочної форми освіти.

13) Традиційний консерватизм освітньої діяльності на усі нововведення.

14) Можливість виникнення “позаштатних ситуацій”, що пов’язані з прогалинами чи помилками як у програмному забезпеченні, так і у конкретному матеріалі.

Аналізуючи все вищевикладене, потрібно відмітити, що в Україні на сьогодні існують певні передумови до впровадження нової форми навчання – дистанційної освіти. Саме тому у вищих навчальних закладах слід розпочати кропітку роботу по створенню віртуальних класів з кожної навчальної дисципліни. У зв’язку з цим, по кожній з дисциплін сумісними зусиллями фахівців цієї дисципліни та фахівців комп'ютерних технологій доцільно розпочати створення спеціальних програм (віртуальних курсів), користуючись якими, студент, перебуваючи в комп'ютерному класі інституту чи в себе вдома, міг би повноцінно прийняти участь у навчальному процесі: ознайомитись з навчальним планом інституту, типовою та робочою програмою дисципліни, курсом лекцій, прийняти участь у семінарських, практичних та лабораторних заняттях, конференціях та дискусіях, в тому числі й в режимі реального часу (real time), відвідати віртуальну бібліотеку інституту (електронні підручники та тексти), використати базу даних нормативно-правових актів, перевірити свій рівень знань, склавши тестовий залік чи іспит з дисципліни, ознайомитись зі своєю успішністю та зауваженнями викладача з приводу засвоєння матеріалу тощо. Проте цей процес тривалий та кропіткий і уособлюватиме у собі працю не одного року. При цьому він, на нашу думку, повинен унеможливити повне копіювання західних підходів до освіти, оскільки в Україні є свої традиційні концепції освітньої діяльності, які потребують “технологічного осмислення”. Але висновок повинен бути однозначний – дистанційній освіті в Україні бути, перспективи її розвитку залежать від ініціативності саме юридичних вищих навчальних закладів, які в змозі сумісною працею надати цьому питанню загальнодержавної ваги і запропонувати можливі шляхи його вирішення. Окрім цього, слід пам’ятати одну стародавню істину - кількість освічених людей в державі прямо пропорційна її інтелектуальній та економічній потужності.

¹ Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР // ВВРУ. – 1998. - № 27-28. – С. 181.

² Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 р. № 2984-III // ОВУ. – 2002. - № 8. – С. 327.

³ Про затвердження Завдань Національної програми інформатизації на 2000-2002 роки: постанова Верховної Ради України від 06.07.2000 р. № 1851-III // ОВУ. – 2000. - № 29. – С. 1193.

⁴ Про створення Українського центру дистанційної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 07.07.2000 р. № 293.